

**Birleşmiş Milletler Evrensel Periyodik İnceleme, Türkiye'nin Üçüncü İnceleme
Döngüsüne Sunulan Sivil Toplum Raporu**

Hazırlayan:

Eşit Haklar İçin İzleme Derneği (ESHİD)

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BM	Birleşmiş Milletler
EHİS	Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme
LGBTİ+	Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans, İnterseks +
TCK	Türk Ceza Kanunu
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
YSK	Yüksek Seçim Kurulu

Ayrımcılık Yasağı;

İrk, Etnik, Din ve İnanç Temelli Ayrımcılık

1. Türkiye, taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde, özellikle azınlıklar ile ilgili maddelere koyduğu çekinceler yoluyla, bu kapsamdaki yükümlülüklerini sınırlamaktadır.¹ 1923 tarihli Lozan Anlaşması uyarınca, tanınan azınlıklar sadece Musevi, Ermeni ve Rumlar olup, bu gruplar dışında hiçbir etnik ve dini grup, Türkiye tarafından azınlık olarak tanınamaktadır. Bu üç grubun dışında kalan Aleviler, Arnavutlar, Çerkezler, Kürtler, Lazlar, Romanlar ve Süryaniler gibi önemli nüfus büyüklüğüne sahip gruplar, herhangi bir statüye sahip değildir.
2. Türkiye’de Anayasa² başta olmak üzere ayrımcılık yasağı birçok kanunda yer almaktadır. Ancak, Anayasa ve kanunlardaki düzenlemeler, genel eşitlik düzenlemeleri olup, uluslararası standartlara uygun değildir ve tüm ayrımcılık temellerini kapsamamaktadır. Örneğin, etnik köken belirtilen düzenlemelerin hiçbirinde bir ayrımcılık temeli olarak yer almamaktadır. 2015 oturumunda bu konuda verilen tavsiyelerin kabul edilmesine rağmen hiçbir gelişme kaydedilmemiştir.³ Yapılan bütün araştırmalar, halen ayrımcılığın yaygın bir olgu olduğunu, inanç ve etnik temelli ayrımcılığın ise en yaygın ayrımcılık temellerinden ikisi olduğunu göstermektedir.
3. Kanunlarda ayrımcılık tanımları yer almamakta (doğrudan, dolaylı ayrımcılık vb.), ispat yükünün yer değiştirmesi ilkesi sadece kısmi olarak İş Kanunu’nda bulunmaktadır.⁴
4. TCK⁵ Md. 122’de sınırlı bir kapsamda ayrımcılık suçu düzenlenmiştir.⁶ 2014 yılında yapılan değişiklik ile kanunda belirtilen ayrımcılık temellerinin sonundaki “ve benzeri” ifadesi kaldırılarak, “nefret” ibaresi eklenmiştir. Bu değişikle

¹ BM Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi Md. 27, BM Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi Md. 13(3)-(4) ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi Md. 17, 29 ve 30’da etnik ve dini azınlıklara ilişkin maddelere çekinceler koyulmuştur.

² Anayasa’nın 10 Maddesi: “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.”

³ EPİ 2015 Tavsiyeleri, 148.16 (CZ – Çek Cumhuriyeti), 150.26 (NA – Namıbya).

⁴ İş Kanunu Md. 5’te ayrımcılık yasaklanmaktadır ancak madde işe alım sürecini kapsamamaktadır. Maddede ispat yükü güçlü delillerin varlı halinde yer değiştirmektedir.

⁵ Türk Ceza Kanunu

⁶ TCK Madde 122: Nefret ve Ayrımcılık

“Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle;

a) Bir kişiye kamuya arz edilmiş olan bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya kiraya verilmesini,

b) Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını,

c) Bir kişinin işe alınmasını,

d) Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını, engelleyen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

ayrımcılık suçunun kapsamı daraltılmış ve sadece nefret saikinin varlığı ile cezalandırılmasının önü açılmıştır.

5. Adli soruşturma makamları ile ulusal önleme mekanizmaları, ayrımcılık suçuna ilişkin iddialar konusunda etkili bir soruşturma yürütmemektedir ve ayrımcılık suçlarına ilişkin vakalar sıklıkla cezasızlık ile sonuçlanmaktadır. TCK Md. 122 gereğince verilen hiçbir mahkeme kararı ya da TİHEK⁷ tarafından alınmış herhangi bir ayrımcılık kararı bulunmamaktadır. TİHEK, 2019 yılında seçim kampanyalarında siyasi partiler, adaylar ve medya organlarında kullanılan ırkçı söylem ve nefret söyleminin engellenmesi için çerçeve oluşturulmasına ilişkin başvuruyu reddetmiştir.
6. Irk, etnik, din ve inanç temelinde ayrıştırılmış veri toplanmamaktadır, ya da toplanan veri kamu ile paylaşılmamaktadır. Bu durum, hem devletin hem de sivil toplum örgütlerinin hedef odaklı çalışması ve çözüm üretmesinin önüne geçmektedir. Oluşturulan politika belgeleri ve eylem planları ise, kişisel bakış açısından uzak, uygulamada sağladığı başarı ise yetersizdir. Örneğin, Nisan 2016'da kabul edilen Roman Vatandaşlarına Yönelik Strateji Belgesi'nde, uygulamanın izlenmesine dair bir bölüm bulunmamakta, bu tarihten sonra Belge'nin yoğunlaştığı barınma, istihdam, eğitim ve ayrımcılık alanında karşılaşılan problemlerin azalmadığı görülmüştür.⁸
7. Dini azınlık gruplarının ibadet yerlerine resmi statü tanınması hususu, 2015 döngüsünde birçok tavsiyeye konu olup, hâlihazırda uygulandığına ilişkin beyan verilmesine rağmen⁹, bu konudaki engeller sistematik olarak devam etmiş, hiçbir gelişme kaydedilmemiştir. Eğitim konusunda ise, devlet okullarındaki zorunlu din dersleri uygulaması devam etmekte, verilen eğitim, Türkiye'deki dini çeşitliliğin aksine, sadece Sünni Müslüman inancına odaklanmaktadır.

Tavsiyelerimiz

8. BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 22. Md. 22, BM Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi Md. 27, BM Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi Md. 13(3)-4(4) ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17, 29 ve 30 maddelerine konulan çekincelerin kaldırılması,
9. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 12 No'lu Protokol'ün onaylanması,

⁷ Ulusal önleme mekanizması olarak kurulan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

⁸ Eşit Haklar İçin İzleme Derneği, "İrk, Etnik Köken, Din veya İnanç Temelli Ayrımcılık İzleme Raporu" (2018).

⁹ EPI 2015 Tavsiyeleri, 149.5 (GR – Yunanistan), 150.35 (AU – Avustralya),

10. Ayrımcılığın etkili bir şekilde yasaklanması için ayrımcılık tanımlarının, biçimlerinin ve temellerinin yer aldığı kapsamlı ve cezai müeyyideler de öngören bir ayrımcılıkla mücadele yasası çıkarılması,
11. Adli, soruşturma ve ulusal önleme mekanizmaları tarafından ayrımcılık ve nefret suçu iddialarının etkin şekilde soruşturulması,
12. Irk, etnik, din ve inanç temelinde ayrıştırılmış veri toplanması ve bu verilerin kamuya açık olarak paylaşılması,
13. Türkiye'deki bütün etnik ve dini grupların azınlıklar ile ilgili uluslararası sözleşmelerin kapsadığı haklardan ve korumalardan faydalanması için yasal düzenleme yapılması,
14. Tüm dini azınlık grupları için ibadet yerlerine resmi statü tanınması ve genel bütçeden tüm gruplar ile eşit olarak yararlanmaları sağlanmalıdır,
15. TİHEK ve Kamu Denetçiliği Kurumu'nun Paris ilkeleri ile uyumlu bir yapıya kavuşturulması ve yetkilerle donatılmasıdır.

Engelli Hakları

16. Türkiye BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşmeyi (EHİS) 2007'de imzalamış, 2008'de ise onaylamıştır. Sözleşme'ye ilişkin bir çekince veya beyanı yoktur. Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol ise Türkiye tarafından 2009'da imzalanmış ve 2015'te onaylanarak yürürlüğe girmiştir.
17. Türkiye, Sözleşme kapsamındaki birçok yükümlüğünü yerine getirmemektedir. Devletin engelliler hakkındaki politikaları, tıbbi bakış açısıyla ve yardım ekseninde oluşturulmaktadır. İç hukuk, bütünüyle Sözleşme ile uyumlu hale getirilmemiştir, bazı kanunlarda ve daha alt düzey mevzuatta engelliler bakımından ayrımcı hükümler bulunmaktadır. Engelliliğe dayalı ayrımcılık, Engelliler Hakkında Kanun'da yasaklanmış olmasına rağmen kanun, ayrımcılığın failleri hakkında herhangi bir cezai müeyyide öngörmemektedir. TCK'nın ilgili 122. maddesinde yer alan cezai düzenleme ise sadece nefret saikiyle yapılan ayrımcılığı kapsamaktadır.
18. Türkiye'de engelli kişiler eğitim, istihdam vb. en temel insan haklarına erişimde eşit fırsatlara sahip değildir ve ayrımcılığa uğramaktadır. Engelli kadın ve kız çocukları ile engelli LGBTİ+ kişiler insan haklarına erişimde çoklu ayrımcılığa uğramaktadır. Benzer bir biçimde etnik, dini gruplara mensup engelliler de çoklu ayrımcılığa maruz kalmaktadır.
19. Resmi istatistiklere göre Türkiye'de nüfusun %6,6'sını oluşturan 4.882.841 kişi engellidir. Engelli nüfusun cinsiyet dağılımı %57,2'si kadın %42,8 erkektir. Engelli erkekler içinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı %10,9 iken, engelli kadınların %32,4'ü okuma yazma bilmemektedir. Engelli erkekler içinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı %10,9 iken engelli kadınların %32,4'ü okuma yazma bilmemektedir. Engelli nüfus içinde okuma yazma bilmeyenlerin toplam oranı %23,3'tür. Engellilerin sadece %2,6'sı yükseköğretime devam edebilmektedir. Etnik ve dini gruplara mensup engelliler hakkında resmi istatistik bulunmamaktadır.
20. Sözleşme'nin uygulanmasını izlemekle görevli olan ve Ulusal Önleme Mekanizması olarak oluşturulan TİHEK, Paris İlkelerince belirlenen standartlara uygun etkili bir mekanizma değildir.

Tavsiyelerimiz;

21. Türkiye mevzuatı, Sözleşme ile uyumlu hale getirilmeli ve 5174 sayılı Kanun Md. 74 (e) ve 2802 sayılı Kanun Md. 8 (g) benzeri ayrımcı hükümler kaldırılmalı ve iç hukuk sözleşmenin insan hakları temelli yaklaşımı ile uyumlu hale getirilmelidir,

22. Engelliler Hakkında Kanun'a ayrımcılık failleri için cezai müeyyideler eklenmeli ve ayrımcılık iddiaları hakkında etkili soruşturma yapılmalıdır,
23. Sözleşmenin uygulanmasının izlenmesine engelli kişiler ile sivil toplum örgütlerinin etkin katılımı sağlanmalıdır,
24. TİHEK Kanunu'nda sivil toplumun görüşleri de alınarak Paris ilkelerine uygun bağımsız bir mekanizmanın oluşturulması için gerekli değişiklikler yapılmalıdır,
25. Kapalı kurumlar (bakımevleri, cezaevleri vb.) bağımsız izlemeye açık değildir. Bu nedenle bu kurumlarda, özellikle kamu görevlilerinin faili olduğu kötü muamele ya da ayrımcılık vakaları ya da iddiaları konusunda bilgiye erişilememektedir. Engelli kişilerin bulunduğu tüm kapalı kurumlar bağımsız izlemeye açılmalıdır,
26. EHİS gereğince bir yükümlülük olan istatistik oluşturmak için; kişisel verilerin gizliliği ilkesine uygun bir metodoloji ile engelli nüfus ile ilgili güncel, kapsayıcı ve ayrıştırılmış (yaş, cinsiyet, engel türü, coğrafik dağılım vb.) veri toplanması, verilerin kamuoyuyla şeffaf bir şekilde paylaşılması ve istatistik toplanması sürecinin engelliler, engelli temsilci örgütleri ile ilgili sivil toplum örgütlerini katılımı ile planlanmalı ve uygulanmalıdır,
27. Adli süreçlerde, (soruşturma da dâhil olmak üzere) bilgiye erişime ilişkin yükümlülüklerin uygulanması için zamanlanmış, bütçesi ve kıstas noktaları olan bir adalete eşit erişim planının geliştirilerek kamuya açık olarak yayınlanmalı ve engelli temsilci örgütleri ile sivil toplum kuruluşlarının katılımı ile uygulamaya geçirilmelidir,
28. Mahkemelerde görev yapan işaret dili tercümanlarının sayı ve nitelik olarak eksiklikleri giderilmeli, işaret dili tercümesi konusunda bir standart belirlenmeli ve tüm adli süreçlerde çevirmenler bulundurulmalıdır,
29. Medeni Kanun'un Md. 405 uyarınca, zihinsel ve psiko-sosyal engelli kişilerin hukuki ehliyeti vesayet sistemi ile kısıtlanmaktadır. Hukuki ehliyeti kısıtlayan ve vesayet sistemini düzenleyen yasa maddeleri değiştirilmeli, vesayet sisteminin yerine kişiselleştirilmiş destek yoluyla engellilerin hukuki ehliyetlerini kullanacakları düzenlemeler yapılmalıdır.

Barışçıl Toplanma Özgürlüğü

30. Barışçıl toplanma özgürlüğüne ilişkin Anayasa Md. 34'teki düzenleme,¹⁰ uluslararası standartlar ile uyumludur. 2911 sayılı kanun,¹¹ toplantı ve gösteri hakkına ilişkin temel kanundur ancak başka pek çok kanunda kamu idaresine tanınan yetkiler, toplantı ve gösteri hakkını kısıtlayıcı niteliktedir.¹²
31. Özellikle 5442¹³ sayılı ve 2559¹⁴ sayılı kanunlarda idareye tanınan geniş yetkiler yoluyla toplantı ve gösteriler, valilikler ya da kaymakamlıklar tarafından kısıtlanmaktadır. Bu kısıtlamalar, il ya da ilçe genelinde toplantı ve gösterilerin belirli sürelerle veya süresiz olarak yasaklanması ya da örneğin 1 Mayıs kutlamaları gibi spesifik bir gösterinin yasaklanması şeklinde olmaktadır. Erişilebilen verilere göre valilik ve kaymakamlıklar 2016 yılında, 37 ilde, 52 gösteri için spesifik yasaklanması ve 49 kez bütün gösterilerin yasaklanması olmak üzere toplam 101 yasaklama kararı vermiştir. 2017 yılında 32 ilde 73 kez bütün gösterilerin yasaklanması ve 47 gösteri için spesifik yasaklama olmak üzere toplam 120 yasaklama kararı vermiştir. 2018 yılında ise 38 ilde 64 bütün gösterilerin yasaklanması ve 63 gösteri için spesifik yasaklama olmak üzere toplam 127 yasaklama kararı vermiştir. Bu yasaklama kararları herhangi bir mahkeme kararına dayanmamaktadır ve ilgili kanunlarda bu yasakların keyfi kullanımına ilişkin kısıtlayıcı hiçbir hüküm bulunmamaktadır. Örneğin, Gaziantep ilinde Ocak 2017 – Mayıs 2018 arasındaki 17 aylık sürede, gösterilerin yasak olmadığı süre, sadece 45 gündür.¹⁵
32. Bu yetkilere ek olarak, valilikler 2911 sayılı kanunda tanımlı bildirim yükümlüğünü fiilen “izin alma zorunluluğu” olarak kullanmaktadır. Güvenlik güçleri ise, Anayasa ve yasada olmayan “izin alma” koşulunu barışçıl gösterilere müdahale nedeni olarak kullanmaktadır. Güvenlik güçleri, toplantı ve gösterilere hemen her durumda orantısız müdahale gerçekleştirmektedir. 4483 sayılı Kanun¹⁶ gereğince güvenlik gücü mensupları hakkında mesleklerini yaparken işledikleri fiillerle ilgili adli soruşturma yapılması, il valisinin iznine tabidir. Orantısız güç kullanımına ilişkin iddialar konusunda valilikler, güvenlik gücü mensupları için adli makamlara soruşturma izni vermemekte ve hemen her durumda orantısız güç kullanımı cezasızlıkla sonuçlanmaktadır.

---

¹⁰ Anayasa Md. 34: “Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.”

¹¹ 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu

¹² 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu, 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu, 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu.

¹³ 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu.

¹⁴ 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu

¹⁵ Eşit Haklar İçin İzleme Derneği, Toplantı ve Gösteri Hakkı İzleme Raporu (2017) ile (2018).

¹⁶ 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun.

Tavsiyelerimiz;

33. Valiliklerin toplantı ve gösterileri il genelinde yasaklama yetkisi kanunlardan çıkarılmalıdır, bu yetki ancak olağanüstü hallerde ve yetkili mahkeme kararına dayanması şartı ile yeniden düzenlenmelidir,
34. İlgili kanunlarda kamu idaresine, toplantı ve gösteri hakkı ilgili tanınan tüm yetkilerin keyfi kullanımını engelleyici düzenlemeler yapılmalıdır,
35. 2911 sayılı Kanun'daki bildirim yükümlülüğünün amacı, toplantı ve gösteriler ile katılımcılarının korunması için gerekli önlemlerin alınmasını sağlamaktır. İlgili kanunun, kamu idaresinin bildirim yükümlülüğünü "*izin alma zorunluluğu*"na çeviren keyfi uygulamalarını engelleyecek şekilde yeniden düzenlenmelidir,
36. Kamu görevlilerine soruşturma açılmasına ilişkin 4483 sayılı Kanun'da cezasızlığa zemin hazırlayan hükümlerin değiştirilmesi, kolluk kuvvetleri de dâhil olmak üzere, kamu görevlilerine yönelik insan hakları ihlalleri iddialarının etkili bir biçimde soruşturulması için izin şartı kaldırılmalıdır,
37. 2016 yılında, yasa ile kurulan "Kolluk Gözetim Komisyonu", yürütmeden bağımsız ve kendi başına soruşturma başlatma yetkisine dahi sahip değildir. Bu komisyonun uluslararası standartlara uygun bir mekanizma olarak yeniden düzenlenmeli ve işletilmelidir,
38. 5326¹⁷ sayılı Kanun'da toplantı ve gösteriler ile ilgili herhangi bir açık hüküm olmamasına rağmen, kanunun bazı maddeleri idari makamlar tarafından keyfi olarak ve caydırıcı etki yaratmak için göstericilere idari para cezaları kesilmesi uygulamasına son verecek düzenlemeler yapılmalıdır,
39. Kamu makamları ve kamu görevlilerinin; gösterinin konusu, amacı, düzenleyicilerinin siyasi eğilimleri vb. göstergeler üzerinden ayrımcı tutum takınmalarını önleyici düzenlemelere ilgili kanunlarda yer verilmelidir,
40. Gösteriler sırasında gazeteciler ve izleme faaliyeti yapan sivil toplum örgütleri için gerekli kolaylıkların sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır.

---

¹⁷ 5326 sayılı Kabahatler Kanunu

Seçme ve Seçilme Hakkı

41. Türkiye seçim mevzuatı, uluslararası standartlar ile tam uyumlu değildir. Genel seçimlerde %10 seçim barajı uygulanmaktadır. Bu uygulama, temsil adaletinin sağlanması ve çoğulcu bir siyasi ortamın oluşmasını engellemektedir. Seçim kanunlarında küçük siyasi partiler ve bağımsız adaylar aleyhine hükümler mevcuttur. Seçmen kayıtları adrese dayalı olarak oluşturulmaktadır, bu durum ise evsiz kişilerin ve sığınma evlerindeki kadınların oy hakkını ihlal etmektedir. Zihinsel engelli kişilere oy hakkı tanınmamaktadır. Yüksek Seçim Kurulu (YSK) tarafından seçmenlerin bilgilendirmesi amacıyla yapılan seçmen eğitimleri yalnızca Türkçe dilinde yapılmakta, bu durum farklı etnik gruplara mensup Türkçe bilmeyen seçmenler bakımından ayrımcılık oluşturmaktadır.
42. Türkiye’de seçimlerin düzenlenmesi ve yürütülmesinden Yüksek Seçim Kurulu (YSK) sorumludur. Kurul, 11 yüksek yargıç ve kararlarda oy hakkı olmayan ve mecliste temsil edilen siyasi parti temsilcilerinden oluşmaktadır. Anayasa gereğince kurulun kararları kesindir, kurul kararları ile ilgili herhangi bir yargı ya da idari merciye başvuru yapılamamaktadır.
43. YSK kararlarında, seçme ve seçilme hakkına ilişkin uluslararası sözleşmeler dikkate alınmamakta, bazı durumlarda seçim kanunlarına aykırı kararlar alınmaktadır.¹⁸ YSK kararları arasında çifte standart oluşturan çok sayıda karar yer almaktadır.
44. Türkiye’de hükümlüler, mahkûm oldukları cezanın süresine ve işlemiş oldukları suçun mahiyetine veya ağırlığına bakılmadan, fark gözetmeksizin doğrudan uygulanan bir kısıtlama ile oy kullanma hakkından mahrum edilmektedir. AİHM,¹⁹ 2013 yılında Söyler v. Türkiye kararında bu durumun AİHS’in²⁰ 1 No’lu Protokolü’nün 3. Maddesinin ihlali olduğuna²¹ karar vermiş olmasına rağmen yasalarda değişiklik yapılmamıştır.

Tavsiyelerimiz;

45. Siyasi parti ve adayların seçim harcamalarının şeffaflığını ve etkili denetimini sağlayacak bir mekanizma bulunmamaktadır. Kamuoyunun bilgi alma ve seçim

¹⁸ Bunun son örneği, YSK tarafından alınan 02.01.2019 tarih 3 sayılı kararda; kanunda herhangi bir coğrafi sınırlama olmamasına rağmen; hastalığı ve engeli nedeniyle yatağa bağımlı olan seçmenlerden sadece il/ilçe merkezlerinde yaşayan hasta ve engellilere seyyar sandık kuruluna kaydolma hakkı tanınmış, belde ve köylerde yaşayan yatağa bağımlı engelli veya hasta seçmenlere bu hakkın tanınmamıştır.

¹⁹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

²⁰ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

²¹ Söyler v. Türkiye, Başvuru no. 29411/07, 17 Eylül 2013 tarihli karar.

harcamalarının şeffaflığını sağlamak için yasal düzenleme yapılmalı ve etkili bir mekanizma kurulmalıdır,

46. Türkiye %10 seçim barajı oranı ile Avrupa Birliği (AB) ülkelerine kıyasla en yüksek seçim barajı oranına sahiptir. Demokratik bir toplum ve temsil adaletinin sağlanması için %10 seçim barajının kaldırılması ya da AB üye ülkeleri ortalaması düzeyine çekilmelidir,
47. Seçme ve seçilme hakkının ihlal edildiği YSK kararları ile ilgili olarak seçmenlere Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru yapma hakkının tanınması konusunda yasal düzenleme yapılmalıdır,
48. Adrese dayalı seçmen kütüğü sisteminden dolayı oy verme hakları engellenen evsiz kişiler ile sığınma evlerinde yaşayan kadınların oy haklarını kullanmalarını sağlanması için yasal düzenleme yapılarak alternatif kayıt yolları oluşturulmalıdır,
49. YSK tarafından yapılan seçmen eğitimlerinin Türkiye’de yurttaşlarının kullandığı farklı dillerde yapılması için gerekli yasal düzenleme yapılmalıdır,²²
50. Zihinsel engelli kişilerin oy kullanma hakkının yasal olarak tanınmalıdır,
51. Seçim dönemlerinde, kamu olanaklarının ve kamu yetkilerinin belirli siyasi partiler lehine veya aleyhine kullanılmasının önlenmesine ilişkin etkili yasal düzenlemeler yapılmalıdır,
52. Seçim kampanyalarında siyasi partiler, adaylar ve medya organları tarafından ırkçı/ayırıcı söylem ve nefret dilinin kullanılmasını engelleyecek yasal düzenleme yapılmalı ve bir izleme mekanizması kurulmalıdır,
53. Hükümlülerin oy kullanma haklarının kısıtlanması konusunda suçun mahiyeti, ağırlığı ve cezanın süresine göre farklılaştıran yasal düzenlemeler yapılmalıdır,
54. Tüm engelli kişilerin bağımsız ve gizli oy kullanmaları için gerekli önlemlerin alınması ve bunun ilgili tüm maliyetlerin devlet tarafından karşılanması için yasal düzenleme yapılmalıdır,²³

---

²² YSK, Türkçe bilmeyen iki Kürt kadın seçmenin başvurusu üzerine almış olduğu 27.05.2015 tarih 1040 sayılı kararı ile Türkçe bilmeyen seçmenlere oylarını nasıl kullanacaklarının sandık başında tercüman aracılığıyla açıklanması kararı almıştır. Ancak bu kararını sonraki hiçbir seçimde uygulamamıştır. Derneğimizin bu YSK kararının 2017, 2018 ve 2019 yıllarında yapılan seçimler ve referandumlarda uygulanması için yapmış olduğu 3 ayrı başvuru, YSK tarafından reddedilmiştir.

²³ YSK bir sivil toplum örgütünün görme engellilerin bağımsız oy kullanması için oy pusulası şablonu üretilmesi, maliyetinin YSK tarafından karşılanması ve seçimlerde kullanılması ile ilgili başvuruya ilişkin aldığı kararda şablon oy pusulası kullanımını istemini kabul etmiş ancak maliyetinin karşılanmasını talebini reddedilmiştir.
<http://ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77913/2018-1103.pdf>

55.Yasalar gereğince YSK kararları, Resmî Gazete’de yayınlanmaktadır. Ancak YSK, tüm kararlarını resmî gazete yayınlamamakta ya da web sitesinde ilan etmemektedir. Seçim süreçlerinde alınan tüm YSK kararların erişilebilir formatlarda kamuoyu ile paylaşılması için yasal düzenleme yapılmalıdır,

56.YSK yerel seçim gözlemcilerini seçimlerin izlemesi için akredite etmemektedir. Yerel gözlemcilerin seçim izlemesi akredite edilmesi konusunda yasal düzenleme yapılmalıdır.²⁴

---

²⁴ Derneğimizin 2011 yılından beri YSK’ya yapmış olduğu 10 ayrı seçim gözlemi akreditasyon başvurusu YSK tarafından reddedilmiştir.